

Umelá
inteligencia
vo vzdelávaní

01

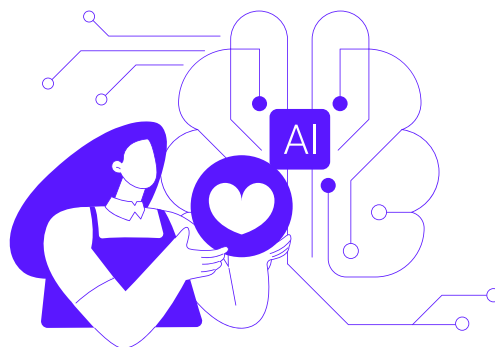
Čo zdieľam a čo si nechávam pre seba

Flexibilné myslenie

MINISTERSTVO
ŠKOLSTVA, VÝSKUMU,
VÝVOJA A MLÁDEŽE
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

AI a duševné zdravie

Pre 1. cyklus (6 – 10 rokov) základnej školy

Tieto metodické materiály reagujú na realitu, v ktorej sa umelá inteligencia stáva súčasťou života detí už od raného veku. Deti sa s ňou stretávajú pri hrách, vzdelávacích aplikáciách, hlasových asistentoch či pri obsahu, ktorý im odporúčajú obrazovky. AI dokáže odpovedať rýchlo, používa priateľský jazyk a je vždy poruke. Pre malé dieťa, ktoré ešte len spoznáva svet a samo seba, to môže ľahko vytvárať dojem, že obrazovka vie všetko a že to, čo ukazuje alebo hovorí, je úplná pravda.

Vzdelávanie preto nemôže zostať iba pri tom, ako s technológiami pracovať. Rovnako dôležité je už od najmladšieho veku posilňovať schopnosť detí rozumieť svojim pocitom, vnímať vlastné telo a zmysly, dôverovať svojim skúsenostiam a hľadať pomoc u blízkych ľudí. Ak sa tieto základy nebudujú, môže sa postupne stať, že dôvera a pozornosť detí sa presunú od skutočného sveta a vzťahov k obrazovke. Cieľom aktivít je tomuto presunu predchádzať a už v ranom veku podporovať zdravé základy mentálnej odolnosti v prostredí, kde je AI bežnou súčasťou každodenného života.

Metodické materiály sú zaradené do piatich vzájomne prepojených oblastí: rozpoznanie a zvládanie emócií, silné sebauvedomenie, sebadôvera v rozhodovaní a komunikácii, flexibilné myslenie a kvalita vzťahov a prepojení. Oblasti nadväzujú na Rámec piatich pilierov mentálnej odolnosti v ére AI a spoločne vytvárajú systém, ktorý postupne posilňuje mentálnu odolnosť a tvorbu zdravých vzťahov detí v prostredí umelej inteligencie.

Metodické materiály zároveň zohľadňujú vývinové potreby vekovej skupiny 6 – 10 rokov. Toto obdobie je charakteristické konkrétnym myslením, učením sa cez pohyb, hru a priamu zmyslovú skúsenosť, silnou väzbou na dospelých (učiteľov/učiteľky aj rodinu) a postupným rozvíjaním schopnosti pomenovať vlastné emócie a tvoriť vzťahy s rovesníkmi. Práve preto v aktivitách s AI pracuje vždy učiteľ, nie dieťa individuálne, a technológia slúži len ako podnet na spoločné premýšľanie a porovnávanie s vlastnou skúsenosťou.

Zámerom aktivít je, aby žiaci a žiačky:

- **vnímali** svoje telo, zmysly a emócie ako dôležitý zdroj informácií skôr, než uveria tomu, čo ukazuje obrazovka,
- **spoznávali** samých seba a to, čo už dokážu, aby si budovali dôveru vo vlastné schopnosti,
- **učili sa** pokojne vyjadriť, čo cítia a čo potrebujú, namiesto útoku alebo mlčania,
- **rozlišovali** medzi skutočnou skúsenosťou a tým, čo AI alebo digitálne prostredie ponúka iba ako opis,
- **chápali** nenahraditeľnosť blízkych ľudí a vzťahov ako zdroja podpory v skutočnom svete.

Metodické materiály vypracoval tím organizácie Emocionálny kompas s podporou Nadačného fondu Telekom.

**EMOCIONÁLNY
KOMPAS**

**NADAČNÝ
FOND
TELEKOM**

Formulár na
pripomienky

(Poznámka: Metodické materiály vychádzajú z princípu rodovej rovnosti a rešpektu k všetkým žiakom a žiačkam. Z dôvodu zrozumiteľnosti a jazykovej úspornosti je však v texte použitý generický mužský rod.)

01 Čo zdieľam a čo si nechávam pre seba

O čom je aktivita

Žiaci sa učia rozlišovať, čo je bezpečné povedať alebo ukázať iným ľuďom a čo patrí do súkromia. Učia sa, že svoje meno, fotky, adresu, školu, heslá alebo tajomstvá nemusia hovoriť každému a to ani človeku, ani internetu, ani umelej inteligencii. Žiaci si precvičia jednoduché pravidlo: „Zastavím sa - všimnem si čo cítim, premýšľam - spýtam sa dospelého.“

Prečo je téma dôležitá

Deti sa denne stretávajú s online komunikáciou a online svetom, rôznymi aplikáciami a postupne aj s umelou inteligenciou. Ešte sa len učia správne vyhodnotiť a rozlišovať, čo je bežná informácia a čo je už osobný alebo citlivý údaj. Preto potrebujú jednoduché a zrozumiteľné pravidlá, ktoré im pomôžu chrániť svoje súkromie.

Táto aktivita pomáha deťom pochopiť, že niektoré veci a informácie nepatria cudzím ľuďom, internetovým skupinám či AI. Zároveň sa učia, že aj tajomstvá majú svoje hranice.

Aktivita zároveň posilňuje schopnosť detí povedať stop, požiadať o pomoc a obrátiť sa na bezpečného dospelého.

Ako súvisí s bezpečným používaním AI

Aktivita nastavuje zdravú hranicu medzi tým, na čo môže byť AI užitočná, a tým, čo patrí do súkromia dieťaťa. Deti sa učia nepoužívať AI ako miesto, kam môžu bez premýšľania napísať všetko o sebe alebo o druhých. Rozvíjajú si schopnosť zastaviť sa, všimnúť si vlastný pocit a premýšľať, či je bezpečné danú informáciu zdieľať.

Cieľ

Žiaci dokážu rozlišovať, čo môžu bezpečne zdieľať, pri čom sa majú poradiť s dospelým a čo patrí do súkromia - aj pri komunikácii s ľuďmi, v online skupinách alebo s AI.

Budeme potrebovať

Kartičky s ilustračnými obrázkami, 12 kartičiek s jednou vetou opisujúcou možnú situáciu.

Prepojenie na ŠVP 2023

Táto aktivita plní nasledovné ciele a spôsobilosti sociálnej a emocionálnej gramotnosti a AI gramotnosti:

1. Cyklus:

Pomenovať a vyjadriť svoje prežívanie vhodným spôsobom a rozpoznať emócie druhých.

Povedať, čo mi je/nie je príjemné.

Rozpoznať, čo je/nie je správne správanie vo vzťahoch.

Urovnávať nezhody pokojne.

Oblasť: Flexibilné myslenie

Flexibilné myslenie znamená schopnosť pozrieť sa na situáciu z rôznych uhlov, meniť názor, keď sa objavia nové informácie, a hľadať viac než jedno riešenie. V prostredí AI to znamená neuspokojiť sa s prvou odpoveďou, skúšať nové prístupy a používať technológie tvorivo a kriticky zároveň.

Rozpoznávanie
a zvládanie
emócií

Silné
sebauvedomenie

Sebadôvera
v rozhodovaní
a komunikácii

Flexibilné
myslenie

Kvalita vzťahov
a prepojení

❖ Úvod (1 minúta)

Žiakom povieme, že sa nám môže v živote stať, že sa nás niekto opýta niečo, čo je nám nepríjemné, máme pocit, že vyzvedá. Možno by sme vedeli zareagovať, možno nie. Aby sme neboli zaskočení, aby sme nehovorili o sebe to, čo nechceme, pustíme sa do dnešnej aktivity.

❖ Skupinová aktivita (5 minút)

Žiakom rozdáme kartičky s obrázkami. Vyzveme ich, aby sa pohybovali po triede a čítame pri tom:

“V ruke máte kartičku so školou s presnou adresou, vašu fotografiu. Alebo máte v rukách kartičku, kde je napísané veľké tajomstvo. Možno máte v rukách adresu, kde bývate, či je tam napísaný pin k odomknutiu nášho mobilu. Komu by sme dali svoju kartičku s údajmi? Premýšľajme, vyberme si niekoho zo spolužiakov, komu sme ochotní svoju kartičku s údajmi dať. A teraz premýšľajme spolu - dali by sme ju každému človeku, ktorého dnes stretneme? Napísali by sme toto všetko AI? Alebo do internetovej skupiny, kde sú aj deti, ktoré dobre nepoznáme? Musia o nás ľudia, AI vedieť všetko?”

Žiaci odpovedajú. Následne žiakom povieme, že niektoré veci môžeme povedať hocikomu, napríklad, aká je naša obľúbená farba alebo jedlo. Niektoré ale hovorím len ľuďom, ktorých poznáme a ktorým veríme. A niektoré veci si chránime, povieme ich iba najbližším ako napr. rodič. Hovoríme tomu hranica. To znamená, že toto je moje, ja rozhodujem, komu čo poviem.

Pokračujeme premostením na AI, ktorý je ako múdry pomocník. Vie odpovedať na otázky, pomôcť nám s nápadom alebo s učením. Ale stále je dôležité dávať pozor, čo mu povieme.

❖ Skupinová aktivita “Tri kruhy zdieľania” (15 minút)

Na zem alebo tabuľu položíme (alebo nakreslíme) tri farebné kruhy. Žiakom vysvetlíme, čo tieto kruhy znamenajú:

● ZELENÝ KRUH - Môžem zdieľať. (5 minút)

Tu budú žiaci zdieľať veci, ktoré sú bezpečné a bežné. Napríklad: moja obľúbená farba, obľúbené zviera, čo rád/rada čítam, aký šport robím, aká je moja obľúbená rozprávka, ako sa rád/rada hrám.

Prebieha krátka diskusia čo môžem zdieľať a komu je bezpečné to hovoriť? Môžem to napísať napríklad do whatsapp skupiny, môžem to napísať do AI, môžem to povedať známemu či dieťaťu, ktoré som práve spoznala.

Veta pre žiakov: „Toto môžem povedať, lebo mi to neublíži.“

● ŽLTÝ KRUH - Spýtam sa dospelého (5 minút)

V žltom kruhu sa žiaci zamýšľajú aké informácie môžu zdieľať, pri ktorých si nie som istý/istá. Ako napríklad: chcem poslať svoju fotografiu, niekto sa ma pýta, kde bývam, niekto chce vedieť, do akej školy chodím, niekto si pýta moje telefónne číslo, niekto mi píše zvláštnu správu, chcem AI napísať niečo osobné, chcem niečo osobné napísať do WhatsApp skupiny... Čo urobím, keď som si nie istá/ý a váham? Čo je vhodné urobiť? Koho sa opýtam?

Komu je bezpečné to hovoriť a zdieľať? Žiaci hľadajú odpovede ako napr. učiteľ/ka, tréner/ka, rodinná známa, kamarát, sesternica, bratranec...

Veta pre žiakov: „Nie som si istý/istá. Najprv sa spýtam dospelého.“

● ČERVENÝ KRUH – Nezdieľam (5 minút)

V červenom kruhu sú veci a informácie, ktoré si chránim a nehovorím druhým: moja adresa, heslo, telefónne číslo, fotka bez dovolenia rodiča, fotka niekoho iného bez dovolenia, tajomstvo kamaráta, informácie o tom, kedy sme sami doma, správa, ktorú mi niekto poslal súkromne... V krátkej diskusii sa taktiež budeme pýtať, komu tieto informácie a veci môžem povedať vymenovať komu tieto info môžem hovoriť (rodičia, niekomu, komu verím, člen rodiny, súrodenec, učiteľ...).

Veta pre žiakov: „Toto je súkromné. Nezdieľam to.“

❖ Spoločná aktivita (10 minút)

Následne čítame možné situácie a deti rozhodujú, do ktorého kruhu daná situácia patrí. Spoločne sa rozprávame o tom, komu by danú informáciu povedali a prečo. Deti si môžu kartičku od nás zobrať a vložiť ju do vybraného kruhu.

1. AI sa opýtam, ako nakresliť dom so záhradou.
2. Cudziemu človeku napíšem svoju adresu.
3. Kamarát mi pošle smutnú správu a ja ju rýchlo prepošlem do skupiny.
4. Poviem, že mám rád/rada kone.
5. Niekto ma prosí, aby som poslal/a svoju fotku.
6. AI napíšem: Napíš rozprávku o nikdy nekončiacich prázdninách.

7. Do Whasapp skupiny napíšem, že sme dnes sami doma.
8. Nieкто sa ma pýta na moje heslo.
9. Rodičovi poviem, že mi nieкто napísal zvláštnu správu.
10. Napíšem do AI celé meno, školu a adresu.
11. Poviem kamarátovi, že som dnes smutný/smutná.
12. Zverejním fotku spolužiaka bez toho, aby o tom vedel.

Žiaci môžu kartičku položiť do zeleného, žltého alebo červeného kruhu.

Po každej položenej kartičke sa pýtame:

„Čo by si pri tom mohol /mohla cítiť?“ Môžeme im pomôcť emóciami: pokoj, radosť, neistota, strach, hnev, smútok...

Opäť pripomenieme, že keď sa objaví neistota, strach, hanba alebo tlak, je to signál: zastavím sa. Moje telo mi vraví, aby som počkal a premýšľal, opýtal sa dospelého.

Záver (3 minúty)

Na záver prečítame vetu a žiaci zopakujú:

„Keď neviem, či môžem niečo zdieľať, povedať, ja sa...

... zastavím a premýšľam

... opýtam dospelého

... nepíšem to hneď

... všimnem si svoj pocit

... poviem stop.“

Žiakov uistíme, že súkromie je len ich. Keď si nie sú istí, je najlepšie poradiť sa s dospelým, ktorému dôverujú.

Pracovný list:

Čo zdieľam a čo si nechávam pre seba

AI sa opýtam, ako nakresliť dom so záhradou.

Cudziemu človeku napíšem svoju adresu.

Kamarát mi pošle smutnú správu a ja ju rýchlo prepošlem do skupiny.

Poviem, že mám rád/rada kone

Niektu ma prosí, aby som poslal/a svoju fotku.

AI napíšem: Napíš rozprávku o nikdy nekončiacich prázdninách.

Do Whasapp skupiny napíšem, že sme dnes sami doma.

Niektu sa ma pýta na moje heslo.

Rodičovi poviem, že mi niekto napísal zvláštnu správu.

Napíšem do AI celé meno, školu a adresu.

Poviem kamarátovi, že som dnes smutný/smutná.

Zverejním fotku spolužiaka bez toho, aby o tom vedel.